

логопед індивідуально з урахування особливостей дитини, якій ставлять звуки мовлення [6, с. 96].

Також слід вказати, що постановка фонем може здійснюватися не лише індивідуально, але і фронтально. Від вибраної форми роботи на логопедичному занятті також буде залежати вибір групи прийомів для постановки звуків мовлення. Наприклад, на фронтальному логопедичному занятті не доцільно використовувати механічні прийоми постановки звуків, а у більшій мірі прийоми наслідування правильної артикуляції, ігрові прийоми. Тоді коли на індивідуальних та під групових заняттях можна застосовувати усі описані прийоми постановки звуків мовлення.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, постановка звуків мовлення у кожному окремому випадку може здійснюватися по різному. Вибір прийому постановки звука мовлення здійснюється з урахуванням характеру неправильної вимови фонем та причин, що зумовили виникнення вади звуковимови. Чим більш складними є порушення моторики та дихання у дітей тим більше форм допомоги потребують діти для формування у них правильної артикуляції звука мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова Е. Ф. *Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом: Доречевой период* / Е. Ф. Архипова – М. : Просвещение, 1989. – 79 с.
2. Ефименкова Л. Н. *Коррекция звуков речи у детей* / Л. Н. Ефименкова – М. : Просвещение, 1987. – 200 с.
3. *Логопедия* / Под ред. Л. С. Волковой. – М. : Просвещение, 1989. – 528 с.
4. *Логопедия* / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
5. Правдина О. В. *Логопедия* / О. В. Правдина – М. : Просвещение, 1969. – 310 с.
6. Савченко М. А. *Методика виправлення вад вимови фонем у дітей* / М. А. Савченко – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 160 с.
7. Шеремет М. К. *Логопедия (корекційна робота при дислалії) : Навчальний посібник* / М. К. Шеремет, О. В. Ревуцька – К. : Слово, 2009. – 244 с.
8. *Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты)* / Под ред. Л. С. Волковой и В. И. Селиверстова. – М. : ВЛАДОС, 1997. – 560 с.

УДК 376-056.264-056.36-053.2

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії,

А. В. Малова

магістрант спеціальності

Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлено основні аспекти та особливості логопедичної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в закладах дошкільної освіти.

В статті описуються основні аспекти та особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку в установах дошкільного освіти.

The article describes the main aspects and features of logopedic work with preschool children in pre-school institutions.

Ключові слова: мовленнєві порушення, діти дошкільного віку, діти із затримкою психічного розвитку, логопедичний вплив, подолання мовленнєвих порушень.

Ключевые слова: речевые нарушения, дети дошкольного возраста, дети с задержкой психического развития, логопедическое влияние, исправление речевых нарушений.

Key words: speech disorders, preschool children, children with mental retardation, speech therapy, correction of speech disorders.

Постановка проблеми. Останнім часом збільшується кількість дітей із затримкою психічного розвитку, які мають недостатній запас знань та уявлень про навколишній світ, знижену пізнавальну активність, уповільнений темп формування вищих психічних функцій, слабкість регуляції довільної діяльності, порушення всіх складових мовлення (фонетико-фонематичних процесів, лексико-граматичних категорій, зв'язного мовлення). Особливості мовленнєвого розвитку дітей даної категорії призводять до труднощів у засвоєнні

шкільних знань, умінь та навичок. У зв'язку з цим особливо важливим є питання ранньої корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей із ЗПР, правильної організації корекційного процесу та пошук ефективних засобів, методів і прийомів логопедичного впливу з метою успішної підготовки до шкільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему корекційного навчання дітей із затримкою психічного розвитку висвітлювали багато вчених. Г. Б. Соколова присвятила своє дослідження вивченню особливостей розвитку лексико-семантичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку [4]. У методичних рекомендаціях Л. О. Кондратенко розкрито методологічні засади організації діяльності, мета, завдання та зміст роботи практичного психолога щодо психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, зокрема із затримкою психічного розвитку, в умовах дошкільного навчального закладу [2]. О. С. Доскалова у своїй роботі розглядає особливості роботи з дітьми молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку, С. О. Осіпцова – особливості граматичної компетенції мовлення дітей дошкільного віку із ЗПР в процесі навчальної діяльності. Питання стану сформованості творчого зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку та визначення ефективних методів і прийомів, які забезпечують формування та розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь зазначеної категорії дітей вивчалися Н. І. Ашиток [1].

Мета статті – висвітлити особливості корекційної роботи щодо подолання мовленнєвих порушень у дітей із затримкою психічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєва готовність дітей до школи передбачає достатній словниковий запас, певний рівень сформованості звуковимови, граматичної складової мовлення, розвитку фонематичного сприймання та уявлень, зв'язного мовлення. Одним із найголовніших надбань у дошкільному віці є оволодіння рідною мовою, як засобом пізнання та спілкування, тому

рання діагностика і корекція мовленнєвих порушень у дітей із ЗПР дошкільного віку забезпечує повноцінний цілісний розвиток усіх компонентів мовленнєвої системи.

Діти із ЗПР мають навчитися користуватися певними словами, фразами, висловлюваннями, засвоїти знання та вміння, що дозволять самостійно розвивати мовлення в процесі спілкування та навчання.

Аналіз науково-методичної літератури та досвід практичної діяльності дозволяють визначити основні аспекти логопедичного впливу на дітей із затримкою психічного розвитку в закладах дошкільної освіти.

1. Необхідно навчити дітей зв'язно та послідовно, граматично та фонетично правильно оформлювати свої думки, вільно висловлюватися, розповідати про події та явища навколишнього світу, підтримувати бесіду тощо. Це має значення для подальшого навчання в школі, спілкування з однолітками та дорослими.
2. Робота над звуковимовою, формуванням фонематичних процесів, звукоскладової структури мовлення вимагають використання спеціальних методичних прийомів.
3. З метою розвитку та закріплення соціально-комунікативних умінь та навичок потрібно навчити дітей застосовувати отримані на заняттях уміння мовленнєвого спілкування в ігрових ситуаціях, театралізованій діяльності, звертати увагу на інтонаційну виразність мовлення.

У роботі з дітьми із ЗПР використовують практичні методи – вправи, ігри, моделювання тощо; наочні, що передбачають використання наочних посібників і технічних методів навчання – спостереження, розгляд малюнків, перегляд кіно та діафільмів, показ зразка завдання тощо; словесні методи – бесіда розповідь, перекази казок, пояснення, педагогічна оцінка роботи дитини тощо.

Зміст методів логопедичної роботи з подолання мовленнєвих порушень у зазначеної категорії дітей визначає низка особливостей. Серед них можна визначити наступні:

- характерологічні особливості дошкільників із ЗПР, їх емоційна та пізнавальна пасивність передбачає проведення підготовчих занять з використанням ігрових прийомів, застосування ігрових ситуацій, що викликають позитивне ставлення до корекційних занять, бажання займатися, дозволяють підтримувати мовленнєву активність та емоційний контакт дитини з педагогом;
- знижена пізнавальна активність дітей із ЗПР визначає необхідність використання завдань, що становлять пізнавальну чи практичну діяльність суб'єкта, та великої кількості яскравого доречного наочного матеріалу, що дозволяє сприймати безпосередньо зображення об'єктивної дійсності органами чуттів;
- у зв'язку з тим, що для дітей із ЗПР характерними є підвищена стомлюваність, знижена здатність до вольового та психічного навантаження дошкільникам рекомендовано пропонувати доступний за складністю та обсягом завдання, в ході виконання яких передбачено переключення на практичну діяльність; водночас завдання не повинно бути надто легким, таким, що не потребує жодних зусиль, тому поступове нарощування складності завдань тренує інтелектуальні і вольові здібності дитини [3];
- з метою посилення мовленнєвого контролю за точністю виконання завдань у дітей дошкільного віку із ЗПР доречно виконувати запропоноване завдання під мовленнєве коментування педагога або власне мовлення дитини та здійснювати аналіз результатів виконання завдання;
- врахування специфіки пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери дошкільників із ЗПР передбачає збільшення термінів підготовчого етапу роботи з формування всіх складових мовлення (звуковимови, фонематичного слуху, фонематичного сприймання та уявлення, лексико-граматичних категорій, зв'язного мовлення) з включенням спеціально організованих вправ з формування, розвитку та вдосконалення сенсорних функцій та психічних процесів, без

яких неможливо досягти високих результатів у корекційній роботі;

- корекція мовленнєвих порушень у дітей із ЗПР вимагає максимального використання різних аналізаторів (слухового, зорового, мовнорухового, кінестетичного), врахування особливостей міжаналізаторних зв'язків, властивих дітям даної категорії, а також їх психомоторики;
- розвиток мовлення дітей дошкільного віку із ЗПР відбувається у зв'язку із розвитком пізнавальної активності дитини, тому важливим є підвищення інтелектуального рівня дошкільника, ознайомлення його з явищами навколишнього світу;
- з метою розвитку компенсаторних механізмів та соціальної інтеграції кожної дитини корекція передбачає індивідуально-орієнтований підхід під час організації та здійснення корекційно-розвивального (логопедичного) процесу, тобто враховується стан соматичного та нервово психічного здоров'я, вікових та індивідуальних особливостей, рівня потенційного розвитку дитини.

Важливим моментом є, щоб батьки дитини з ЗПР стали активними учасниками корекційно-розвивального процесу, повірили в можливість своєї дитини і позитивний результат корекційної роботи [3].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, корекція мовленнєвих порушень у дітей із затримкою психічного розвитку потребує тривалої і системної роботи, яка охоплює всі види їх діяльності. Тільки при суворому дотриманні таких підходів можливо домогтися високого рівня розвитку всіх складових мовлення та психічних функцій, що забезпечує повноцінну інтеграцію і функціонування дітей із ЗПР в соціумі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ашиток Н. І. Формування мовлення дітей дошкільного віку з особливими потребами в контексті гуманістичної парадигми / Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 37
2. Діти з затримкою психічного розвитку : характеристика, особливості психологічного супроводу : метод. реком. [для

методистів із психологічної служби, практичних психологів дошкільних навчальних закладів] / [Укл. : Л. О. Кондратенко]. – Суми : РВВ КЗ Сумський ОІППО, 2015.

3. Навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами: сучасні підходи : [навчально-методичний посібник] / В. Войтко. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». – 2016
4. Соколова Г. Б. Развитие лексико-семантической стороны моления у детей старшего дошкольного вика из затримкою психического развития / Г. Б. Соколова // автореферат диссертации на здобуття наукового ступеня кандидата психологических наук. – 2013.

УДК 376-056.264-053.4:81'36

А. В. Усольцева

студентка IV курсу спеціальності

Корекційна освіта (логопедія)

В. М. Андросова

старший викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

У статті розглядається особливості граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) ІІІ рівня.

В статтє рассматривается особенности грамматической стороны речи у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи (ОНР) ІІІ уровня.

The article deals with the features of the grammatical side of speech in children of the senior preschool age with a general underdevelopment of speech (GUS) of the ІІІ level.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) ІІІ рівня, граматична сторона мовлення, аграматизми.

Ключевые слова: дети старшего дошкольного возраста, общее недоразвитие речи ІІІ уровня, грамматическая сторона речи, аграмматизмы.

Keywords: children of senior preschool age, general underdevelopment of speech of the ІІІ level, grammatical side of speech, agrammatyzm.

Постановка проблеми. Мовлення слугує засобом спілкування. Граматична сторона мовлення має велике значення для загального розвитку дітей старшого дошкільного віку. Це забезпечує в подальшому успішне оволодіння усним та писемним мовленням.

На жаль, за останні роки збільшується кількість дітей, які мають мовленнєві порушення, в тому числі це діти старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) ІІІ рівня (за статистичними даними, 40%).

При ЗНМ спостерігається більш низький рівень сформованості мовленнєвої функції або мовленнєвої системи в цілому. Для таких дітей специфічним є порушення всіх компонентів мовлення, але найсуттєвіші недоліки спостерігаються під час засвоєння ними граматичних категорій [6, с. 235].

Р. І. Лалаєва, Н. В. Серебрякова, Є. Ф. Соботович відмічають, що у дітей із ЗНМ ІІІ рівня, недоліки граматичної сторони мовлення зумовлюють уповільнений темп засвоєння граматичних форм й порушення загального мовленнєвого розвитку.

У дослідженнях В. К. Орфінської, Т. Б. Філічевої, М. В. Богданова-Березовського, Б. М. Гріншпун підкреслено, що у таких дітей порушення граматичного ладу мовлення відбувається через те, що для них граматичні значення носять абстрактний характер та граматична сторона мовлення спирається на велику кількість правил.

Ряд вчених зазначають, що наявність аграматизмів у мовленні старших дошкільників із ЗНМ ІІІ рівня значно ускладнює процес спілкування з оточуючими людьми, негативно відображається на формуванні пізнавальної діяльності, а у подальшому і гальмує процес оволодіння усним та писемним мовленням (Л. С. Виготський, Г. Р. Добров, О. С. Кубряков, Т. М. Ушаков, С. Н. Цейтлін) [5, с. 121]. Все це обумовлює актуальність даної теми.

Специфічні аграматизми, які характерні для дітей із ЗНМ ІІІ рівня